

УДК 78.085

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-12>

Андрій ДЕМ'ЯНЧУК,
 orcid.org/0000-0002-3399-4537
 кандидат мистецтвознавства,
 доцент кафедри режисури та хореографії
 Львівського національного університету імені Івана Франка
 (Львів, Україна) andriy.demyanchuk@lnu.edu.ua

Руслан КУНДИС,
 orcid.org/0000-0002-6374-4811
 кандидат мистецтвознавства,
 доцент кафедри режисури та хореографії
 Львівського національного університету імені Івана Франка
 (Львів, Україна) ruslan.kundys@lnu.edu.ua

ХОРЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ: ПОНЯТТЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО МИСТЕЦЬКОГО ТВОРУ

У статті здійснено спробу дослідити хореографічне мистецтво в системі синтезу з іншими видами мистецтв, а також з'ясувати поняття «універсального мистецького твору». Для цього було проаналізовано праці українських та зарубіжних вчених у яких розкривалася проблематика синтезу мистецтв як художнього явища, зокрема, взаємодія та взаємовплив на хореографію інших видів та жанрів мистецтва.

Досліджуючи танець як просторово-часовий вид мистецтва доведено його взаємодію з музикою (тобто часовим видом мистецтва), а особливо з образотворчими (просторовими) видами та жанрами мистецтв. Можна сміливо стверджувати, що танець перебуває з цими мистецтвами в синергетичній єдності. Поєднання цих мистецтв у різні історичні періоди та епохи мало свої особливості і залежало значною мірою від естетичного розуміння краси та прагнення до ідеалу. В сучасному світі впровадження цифрових технологій у візуальні мистецтва дає можливість більш динамічному розвитку хореографічного мистецтва в системі основних видів та жанрів пластичного та часового мистецтва.

Для розкриття теми застосовано комплексний підхід, а саме: історичний, мистецтвознавчий та філософський. Методом мистецтвознавчого аналізу встановлено, що кращі зразки хореографічних творів поєднують у собі різні види і жанри часових (музичних, словесних) та образотворчих (декораційно-театральних, скульптурно-пластичних, живописних, графічних) мистецтв.

Прикладами універсального твору хореографічного мистецтва можуть слугувати відомі постановки, які були синтезом творів з національної літератури та народної музики й танцю: балет «Лілея» (1940), створений за мотивами творів Т. Шевченка; балет «Лісова пісня» (1946), за мотивами казки-феєрії Лесі Українки; балет «Маруся Богуславка» (1951); балетна вистава «Сойчине крило» та «Хустка Довбуша» (1964), «Гіні забутих предків» (1960); балет «Орися» (1964). Цікаве поєднання танцю та образотворчого мистецтва спостерігаємо в сценографічному оформленні опери-балету «Створення світу» А. Петрова (Мінськ, 1987.). Сценографію до цієї опери виконав відомий львівський художник Євген Лисик. Зауважимо, що музику до цього балету А. Петров написав за мотивами малюнків французького художника Ж. Еффеля.

Отже, безсумнівно є те, що хореографічне мистецтво перебуває у взаємодії з іншими видами та жанрами мистецтв створюючи єдиний універсальний художній твір.

Ключові слова: мистецтво, хореографія, художній-образ, синтез мистецтв.

Andrii DEMIANCHUK,
 orcid.org/0000-0002-3399-4537
 Candidate of Study of Art (Ph.D),
 Associate Professor at the Department of Stage Direction and Choreography
 Lviv Ivan Franko National University
 (Lviv, Ukraine) andriy.demyanchuk@lnu.edu.ua

Ruslan KUNDYS,
 orcid.org/0000-0002-6374-4811
 Candidate of Study of Art (Ph.D),
 Associate Professor at the Department of Stage Direction and Choreography
 Lviv Ivan Franko National University
 (Lviv, Ukraine) ruslan.kundys@lnu.edu.ua

CHOREOGRAPHY IN THE SYSTEM OF ARTS SYNTHESIS: THE CONCEPT OF A UNIVERSAL WORK OF ART

The article attempts to investigate choreographic art in the system of synthesis with other types of art, as well as clarify the concept of a "universal work of art". For this, the works of Ukrainian and foreign scientists were analyzed, which revealed the problems of the synthesis of arts as an artistic phenomenon, in particular, the interaction and mutual influence on the choreography of other types and genres of art.

Studying dance as a spatio-temporal form of art proved its interaction with music art (that is temporal form of art), and especially with visual (spatial) forms and genres of arts. We can safely state that dance is in a synergistic unity with these arts. The combination of these arts in different historical periods and eras had its own characteristics and depended to a large extent on the aesthetic understanding of beauty and the pursuit of the ideal. In the modern world, the introduction of digital technologies into the visual arts enables a more dynamic development of choreographic art in the system of the main types and genres of visual and temporal art.

To reveal the topic, a complex approach is used, namely: historical, art historical, and philosophical. Using the method of art analysis, it was established that the best examples of choreographic works combine various types and genres of temporal (musical, verbal) and visual (decorative-theatre, sculptural-plastic, painting, graphic) arts.

Examples of a universal piece of choreographic art can be famous productions that were a synthesis of works from national literature and folk music and dance: the ballet «Lilya» (1940), created based on the works of T. Shevchenko; ballet «Forest Song» (1946), based on Lesya Ukrainka's fairy tale extravaganza; ballet «Marusya Boguslavka» (1951); ballet performance «Soychine krilo» and «Khustka Dovbush» (1964), «Shadows of Forgotten Ancestors» (music by V. Kireika, ballet master M. Tregubov, based on the story of the same name M. Kotsyubinsky, 1960); ballet «Orisya» (1964). An interesting combination of dance and fine art can be seen in the stage design of the opera-ballet «Creation of the World» by A. Petrov (Minsk, 1987). Note that the music for this ballet was written by A. Petrov based on drawings by the French artist J. Eiffel.

So, there is no doubt that choreographic art interacts with other types and genres of art creating a single universal work of art.

Key words: art, choreography, artistic image, synthesis of arts.

Постановка проблеми. В українському мистецтвознавстві малодослідженою є проблематика хореографічного мистецтва в системі синтезу з іншими часовими та просторовими (пластичними) мистецтвами та поняття універсального мистецького твору. У статті здійснено спробу проаналізувати синтез мистецтв як художнього явища на основі новітніх досліджень українських та зарубіжних вчених. Здійснено спробу дослідити художньо-образні аспекти хореографічного мистецтва. Зокрема, взаємодію та взаємовплив на хореографію інших видів та жанрів мистецтва.

Актуальність дослідження зумовлена конкретним науковим завданням, а саме збором і узагальненням наявних теоретичних матеріалів у вітчизняній та зарубіжній літературі стосовно проблематики синтезу хореографічного мистецтва з іншими видами та жанрами мистецтв, зокрема, як універсального твору мистецтва, а також популяризацією хореографічного мистецтва в науковому середовищі.

Аналіз досліджень. Відомості стосовно поставленої проблематики знаходимо у працях українських та зарубіжних вчених. Зокрема тематику синтезу мистецтв в сучасній українській хореографії досліджувала Д. Бернадська (Київ, 2005). У своїй праці вчена спробувала комплексно дослідити синтез мистецтв в сценічній хореографії України обґрунтувавши поняття синтезу мистецтв як процес взаємодії мистецтв

у відповідності з особливостями художнього світосприймання.

Про тісний зв'язок з фольклором, а також з образотворчим та декоративно-ужитковим мистецтвом довідуємося з праці відомого українського хореографа О. Голдрича (Львів, 2006). Відомості про синтез мистецтва танцю і живопису подані у праці теоретика і практика хореографічного мистецтва О. Плахотнюка (Львів, 2017). А творення хореографічного образу засобами пластичних та часових мистецтв досліджували А. Дем'янчук та Р. Кундис (Київ, 2019).

Серед зарубіжних дослідників які досліджували синтез мистецтв, а також концепцію «універсального твору мистецтва», що має глибокі еволюційні та антропологічні корені в церемоніальних ритуалах корінних культур слід назвати новітнє дослідження Стівена Брауна та Еллен Діссанаяке / Steven Brown and Ellen Dissanayake (Lausanne, 2018) та інші.

Мета статті – розглянути хореографічне мистецтво в системі синтезу мистецтв, та розкриття поняття «універсального твору мистецтва». Встановити взаємозв'язок та роль просторових (образотворчих, пластичних) і часових (словесних, музичних) мистецтв у створенні високопрофесійного хореографічного твору у якому ці мистецтва гармонійно поєднані. Незважаючи на відмінність їх природи, вони активно взаємодіють між собою, доповнюючи і підсилюючи одне одного.

Виклад основного матеріалу. Під синтезом мистецтв мається на увазі створення якісно нового художнього явища, що мають образну і композиційну єдність, спільність участі в художній організації простору і часу, узгодженість масштабів, пропорцій, ритму тощо (Синтез мистецтв). Художній синтез це інтегративне поняття що означає об'єднання різних видів мистецтв в художнє ціле (*Artistic synthesis*).

Особливістю людського інтелекту є здатність до синтезу та систематизації дійсності що реалізується в єдиному художньому образі або системі образів, що об'єднані єдністю задуму та стилю виконання (Бернадська, 2005: 6). В історії світового мистецтва, згідно дослідження Д. Бернадської, склалися три основні форми синтезу – синтез пластичних мистецтв, синтез театрального мистецтва та синтез кінематографічного мистецтва. Ці синтезовані мистецтва, на думку авторки, «прийшли на зміну синкретизмові народного мистецтва та розгалуженій системі традиційних видів мистецтва <...>. Це створює нову форму і спосіб самовираження, коли людина стає «переважно художником», намагаючись ввести гармонію в хаос, створити новий світ, нехай і всередині власного «Я», що, власне, характерно і для сучасної епохи» (Бернадська, 2005: 6).

Джозеф Яссер / Joseph Yasser розвиваючи цю думку констатує, що «Синтез мистецтв був мрією багатьох великих митців як у давнину, так і

в нинішній час <...>. У цьому відношенні їх розрачунок був досить простим: якщо, міркували вони, кожне мистецтво окремо здатне справити глибоке враження на наш розум і піднести нас до високих духовних висот, то поєднання мистецтв – музики, поезії, живопису, танцю – обов'язково посилить і поглибить це враження, щоб підсилити його і, зрештою, привести нас до найвищого стану справжньої емоційної напруги, який тільки можливий для нас...» (Yasser, 1956: 318).

Танець як культурне явище є своєрідним текстом, що відбиває тип і особливості культури в певну культурно-історичну епоху за допомогою особливої пластичної мови. <...> Танець – це знакова система, здатна об'єктивувати культурні змісти певної епохи, завдяки якій культура знаходить свої форми, стає реальністю (Шабаліна, 2015: 166).

Серед сучасних вчених, які досліджували проблематику синтезу мистецтв та принцип їхнього поєднання є С. Браун / S. Brown та Е. Діссанаяке / E. Dissanayake. Вони розглядають мистецтво з точки зору стандартної концепції чотирьох основних галузей гуманітарних наук, зокрема: 1) Музика / Music; 2) Танець / Dance; 3) Театр, Кіно / Theatre, Film; 4) Образотворче мистецтво / Visual Arts. А також усні форми розповіді та поезія. Так автори до виконавських (перформативних) видів мистецтв / Performing arts віднесли: 1) Мелодії / melodies; 2) Висловлювання / utterances;

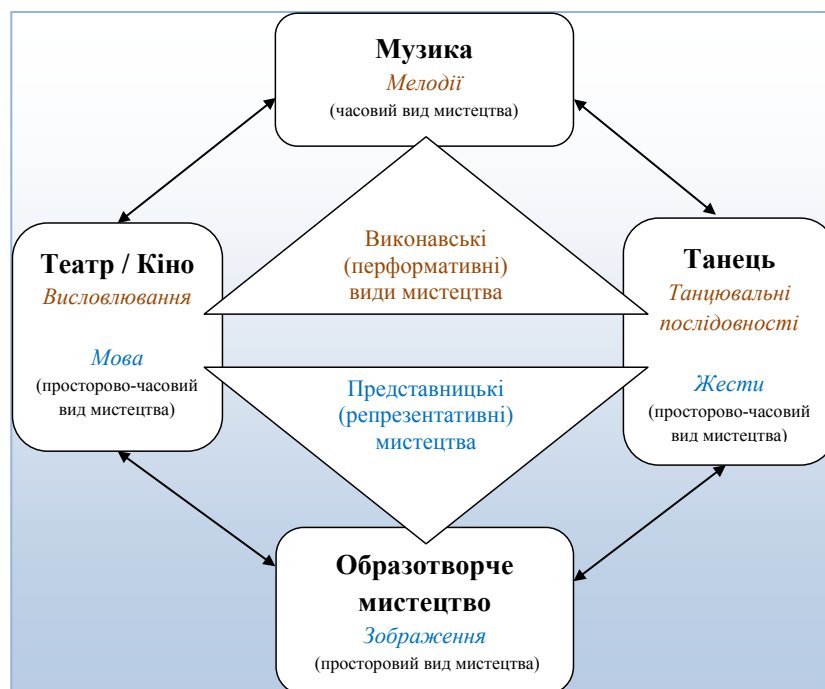

Рис. 1. Схема взаємодії часових, просторово-часових та просторових видів мистецтв. Танець в системі синтезу мистецтв (схема укладена згідно дослідження Brown, Dissanayake, 2018)

3) Танцювальні послідовності (малюнки) / Dance sequences. До представницьких (репрезентативних) мистецтв / Representational arts: 1) Мова / language; 2) Жест / gesture; 3) Зображення / images (Brown, Dissanayake, 2018).

Розвиваючи думку С. Браун та Е. Діссанаяке можна укласти схему взаємодії часових, просторово-часових та просторових видів мистецтв у якому танець входить в систему синтезу мистецтв (Рис. 1). Отже, танець, а також театр/кіно як просторово-часові види мистецтв можуть гармонійно поєднуватись з таким видом часового мистецтва як музика та образотворчими (просторовими) видами та жанрами мистецтв.

Танець це такий вид просторово-часового мистецтва, який виконується під музику. Танцювально-музична взаємодія, – на думку С. Браун та Е. Діссанаяке – може відбуватися трьома основними способами: «по-перше, танець можна виконувати так, щоб відповідати метру музики, що відтворюється, як у вальсі або танго. Отже, танець буде хореографізований таким чином, що найбільші та найсильніші рухи відбуваються синхронно з сильними ударами музики, що призводить до паралельної метричної структури між танцем і музикою. <...>. По-друге, танець може відбуватися без урахування музичних ритмів. У цьому випадку музика грає «на задньому плані», а хореографія відбувається відносно незалежно від неї. Є багато яскравих прикладів у світових культурах, особливо в наративних формах танцю. Звичайно, для танців можна використовувати обидва типи взаємодії <...>. Зауважимо, що в деяких формах сучасного танцю композитори можуть створювати музику для попередньо створених хореографічних танцювальних творів, отже, показуючи зворотну прогресію до танцю який адаптується до музики» (Brown, Dissanayake, 2018).

Зауважимо, що усвідомлення широкого розуміння індивідуальної сутності людського існування в соціумі а також в гармонії з природою та ритмопластикою закладені Творцем. Відомо, що танець завжди супроводжував людину в усі важливі моменти її життя. Біблійним прикладом прославлення і подякою Творцеві може слугувати танець царя Давида, як прояв великої радості та вдячності Всемогутньому Богу. Під час танцювальної ходьби-процесії перед Ковчегом Завіту цар Давид був оперезаний лняним ефодом. Цей танець супроводжувався музичним супроводом та співом описаний в Біблії: «14. Сам же Давид щосили танцював перед Господом, і був при тому оперезаний лняним ефодом. 15. Отак Давид і весь дім Ізраїля переносили ковчег Господній

під веселі вигуки й трубні звуки» (II Книга Самуїла 6: 14-15; I Хронік 15:27).

Гармонійні, злагоджені і «відшліфовані часом» ритмопластичні візерунки танцю становлять духовну і мистецьку спадщину кожного народу. Тому у танці, зокрема народному, спостерігаємо тісний зв'язок з фольклором – усною народною творчістю (літературною та музичною) а також з образотворчим та декоративно-ужитковим мистецтвом (національним вбранням) тощо. Цей зв'язок описували у своїх працях класики української хореографії В. Верховинець, В. Авраменко, К. Василенко, А. Гуменюк, К. Балог, О. Голдріч та інші. У своїй праці Олег Голдріч стверджує, що народний танець був тісно пов'язаний з народною музикою та іншими видами народного мистецтва а також і те, що з давніх-давен він був невід'ємною складовою народних свят і обрядів (Голдріч, 2006: 10–11). Зазначимо, що в Україні було створено багато балетних вистав, тісно пов'язаних з національною літературою та народною музикою й танцем, зокрема: балет «Лілея» (музика К. Данькевича, балетмейстер В. Вронський, 1940), створений за мотивами творів Т. Шевченка; балет «Лісова пісня» (музика М. Скорульського, балетмейстер С. Сергеев, 1946), за мотивами казки-феєрії Лесі Українки; балет «Маруся Богуславка» (музика А. Свечникова, балетмейстер С. Сергеев, 1951); балетна вистава «Сойчине крило» та «Хустка Довбуша» (музика А. Кос-Анатольського, балетмейстер М. Трегубов, 1964), «Тіні забутих предків» (музика В. Кирейка, балетмейстер М. Трегубов, за одноіменною повістю М. Коцюбинського, 1960); балет «Орися» (музика А. Кос-Анахольського, балетмейстер М. Заславський, 1964) (Голдріч, 2006: 49).

Існують дві основні манери, за допомогою яких танець взаємодіє з театром: «По-перше, сам танець може бути різновидом театру. Особливо це видно у випадку з оповідними формами, такими як балет, де танцюристи зображують героїв та взаємодіють один з одним так само, як це роблять драматичні герої, але за відсутності мови. <...> По-друге, у випадку драматичних творів танець можна чергувати з нетанцювальними сегментами твору» (Brown, Dissanayake, 2018).

Взаємодія танців з візуальними мистецтвами ХХ–ХХІ століття включає виконавський компонент. Тому, «мистецтво перформансу» виводить візуальне мистецтво за межі сфери статичних та неживих зображень / предметів і переносить їх у сферу виконання (Гольдберг / Goldberg, 2011).

Пригадаємо, що оформлення театральних вистав засобами монументального живопису роз-

винулося в епоху Ренесансу. Автором однієї з перших декоративних перспектив був видатний зодчий Донато Браманте, а «митці, які створювали їх, були майстрами універсального складу (одночасно й архітектори, і живописці, і скульптори) – Б. Перуцці, Бастьяно Де Сангалло, Б. Ланчіланкі, нарешті, Себастьяно Серліо, який у трактаті про сцену сформулював три канонічні типи перспективної декорації (для трагедії, для комедії й для пасторалі) й основний принцип їх розташування стосовно акторів: виконавці – на першому плані, мальована декорація в глибині як образотворче тло» (Проскураков, 2016: 15). Канонічні типи перспективної декорації, які Себастьяно Серліо / Sebastiano Serlio застосовував в архітектурі та реалізував у театрі (Cartwright, 2020) також широко використовували венеціанські живописці (Gonzalez-Roman, Art-es). У наступні епохи пластичні види мистецтв, якщо не брати до уваги деякі твори авангардного мистецтва ХХ–ХХІ ст., виконували статичні компоненти (реквізит, костюми та макіяж, тощо) а також архітектурні компоненти (дизайн інтер'єру та екстер'єру).

Нині розвиток мистецтва хореографії відбувається у синтезі з іншими мистецтвами, які взаємодіючи між собою стають компонентами нового хореографічного твору (синтезу творчості композитора, балетмейстера та сценографа), який визначається терміном «хореографічна драматургія» (Дем'янчук, Кундис, 2019: 104).

Сучасний театр, танець, живопис, кіно тісно пов'язані із творенням нового сценічного простору (Плахотнюк, 2017: 115). Прикладом такого поєднання є опера-балет «Створення світу» А. Петрова (Мінськ, 1987). Сценографію до цієї опери виконав відомий львівський художник Євген Лисик. Для цієї вистави митець власноруч намалював вісім панно площею дві з половиною тисячі квадратних метрів. На монументальних живописних горизонтах можна віднайти принцип «золотого перетину», який свого часу вміло використовували художники епохи Ренесансу й Нового Часу. Принцип «золотого перетину» спостерігаємо на горизонтах до цього балету що зображають сцени пекла, живописні горизонти є інспірацією ілюстрацій Сандро Ботічеллі до «Божественної комедії» Данте Аліґ'єрі – «Дев'ять кіл пекла». Але найвеличнішим в оформленні цієї опери є живописне зображення Мадонни і Дитятка, яке підносить тему материнства і жертвності (Проскураков, Клишко, Зінченко, 2016: 81–82). Зображення Мадонни вписане в коло яке символізує вічність (Рис. 2.a-b).

Рис. 2.a. Євген Лисик. Створення світу (монументально-живописне полотно-горизонт, 1986)

Рис. 2.b. Під час вистави «Створення світу» у Львівському національному академічному театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької (фото А. Дем'янчука, 2017)

Споглядаючи живопис доцільно навести висловлювання композитора А. Петрова, який пригадуючи співпрацю з львівським сценографом Є. Лисиком сказав: «Чим більше я дивився виставу, тим більше мені подобались його декорації ... Він акцентував драматичні та філософські моменти балету і тим самим надав спектаклю ще більш значущого і об'ємного звучання». Цікавим є те, що музику до прем'єри цього балету у Львові композитор А. Петров написав за мотивами малюнків французького художника Жана Еффеля (Доманська, Проскураков, 1997: 23).

Висновки. Проблематика синтезу мистецтв та встановлення певних принципів їх гармонійного поєднання була предметом зацікавлення багатьох дослідників мистецтва. Це й не випадково, адже вивчення будь-якого виду чи жанру часового, пластичного та пластично-часового мистецтва

потребує широкого комплексного дослідження із врахуванням їхніх функцій та ролі в національній культурі українського народу та глобальній культурі в цілому.

Нині вітчизняні та зарубіжні дослідники хореографії по новому переосмислюють питання розвитку мистецтва танцю у синтезі з іншими видами та жанрами мистецтв. Вони зазначають, що мистецтво хореографії взаємно доповнюють інші

види мистецтв, зокрема, музичне, театральне та образотворче. А створення високопрофесійного, фахового хореографічного твору значною мірою залежить від гармонійного поєднання у ньому пластичних та часових мистецтв. Цей відповідальний і складний процес є продуктом спільної творчості багатьох фахівців – композитора, балетмейстера, художника-сценографа, музиканта, письменника тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернадська Д. Феномен синтезу мистецтв в сучасній українській сценічній хореографії: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.01. Київ: Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, 2005. 20 с.
2. Біблія. Url: <https://yogo-slovo.org/переклад-івана-хоменка>.
3. Голдріч О. Хореографія: Посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Львів: Сполوم, 2006. Вид. друге, доповнене. 172 с.
4. Дем'янчук А. Історія та синтез мистецтв. *Навч.-метод. посібник для студентів факультету культури і мистецтв, кафедри режисури та хореографії*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 288 с.
5. Дем'янчук А. Л. Роль образотворчого мистецтва в оформленні балетних постановок. *Молодий вчений*. Херсон, 2018. №3 (55). С. 19–23. (Серія мистецтвознавство). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3/5.pdf>
6. Дем'янчук А. Л., Кундис Р. Створення хореографічного образу засобами просторових і часових мистецтв. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. Київ: Міленіум, 2019. № 4. С. 103–109. URL: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/191348> URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2019_4_22.
7. Плахотнюк О. Синтез мистецтва джаз-танцю і живопису: спорідненість, взаємовплив. *Вісник львівської національної академії мистецтв*. Вип. 32. Львів: ЛНАМ, 2017. С. 115–120.
8. Проскурязов В., Клишко З., Зінченко О. Творчість Є. М. Лисики в часі, просторі, сценографії та архітектурі: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 136 с.
9. Синтез мистецтв. *Vseslova*. / С. URL: http://vseslova.com.ua/word/Синтез_мистецтв-97368u
10. Шабаліна О. Танцювальна терапія як ланка між культурою та психологією людини. *Розвиток художньо-естетичного світогляду майбутніх вчителів хореографії на основі інтегративного підходу*: колективна монографія / [за заг. ред. О. В. Мартиненко]. Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2015. 256 с.
11. Art-es. From real life into the world of art. Virtual exhibition / Encounters between visual and performing arts in festival culture in Europe in the 16th to 18th centuries. URL: <https://www.artes-exhibition.digital/exhibition>.
12. Artistic synthesis. *The Encyclopedia of World Problems & Human Potential* / UIA. Integrative concepts. URL: <http://encyclopedia.uia.org/en/concept/11300830>.
13. Brown, S, Dissanayake, E. The Synthesis of the Arts: From Ceremonial Ritual to «Total Work of Art». *Frontiers in Sociology* / Hypothesis and Theory article (15 May 2018) URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2018.00009/full>.
14. Cartwright, M. Sebastiano Serlio. *World History Encyclopedia* (17 November, 2020). URL: https://www.worldhistory.org/Sebastiano_Serlio.
15. Yasser J. The Variation Form and Synthesis of Arts. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. Published by: Wiley on behalf of The American Society for Aesthetics. Vol. 14, № 3 (Mar., 1956), P. 318-323 (6 pages). URL: https://www.jstor.org/stable/427048?origin=crossref#metadata_info_tab_contents.

REFERENCES

1. Bernadska, D. (2005). *Fenomen syntezy mystetstv v suchasnykh ukrainskiih stsenichnykh khoreografiakh* [The phenomenon of synthesis of arts in modern Ukrainian stage choreography]: *avtoref. dys... kand. mystetstvovnavstva: spets. 17.00.01*. Kyiv: Kyiv. nats. un-t kul'tury i mystetstv. 20 p. [in Ukrainian].
2. Bibliya. URL: <https://yogo-slovo.org/переклад-івана-хоменка> [in Ukrainian].
3. Holdrych, O. (2006). *Khoreografiia* [Choreography]: *posibnyk z osnov khoreografichnoho mystetstva ta kompozytsii tantsiu*. Lviv: Spolom. Vyd. druhe, dopovnene. 172 p. [in Ukrainian].
4. Demianchuk, A. (2018). *Istoriia ta syntezy mystetstv* [History and synthesis of arts]: *navch.-metod. posibnyk dlia studentiv fakultetu kul'tury i mystetstv, kafedry rezhysury ta khoreografii*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. 288 p. [in Ukrainian].
5. Demianchuk, A. (2018). Rol obrazotvorchoho mystetstva v oformlenni baletnykh postanovok [The role of fine art in the design of ballet productions]. *Molodyi vchenyi*. Kherson. № 3 (55). P. 19–23. (Seriiia mystetstvovnavstvo). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3/5.pdf> [in Ukrainian].
6. Demianchuk, A., Kundys, R. (2019). *Stvorennia khoreografichnoho obrazu zasobamy prostorovykh i chasovykh mystetstv* [Creation of a choreographic image by means of spatial and temporal arts]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv: nauk. zhurnal*. Kyiv: Milenium. № 4. P. 103–109. URL: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/191348> URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2019_4_22 [in Ukrainian].
7. Plakhotniuk, O. (2017). Synthesis of jazz-dance and painting art: affinity, mutual influence. *Visnyk of the Lviv National Academy of Ar*. Lviv: LNAM. Iss. 32, P. 115–120 [in Ukrainian].

8. Proskuriakov, V., Klymko, Z., Zinchenko, O. (2016). *Tvorchist Ye. M. Lysyka v chasi, prostori, stsenohrafiї ta arkhitekturi* [Creativity of E.M. Lysyka in time, space, scenography and architecture]: monohrafiia. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 136 p. [in Ukrainian].
9. *Syntez mystetstv* [Synthesis of arts]. *Vseslova*. / С. URL: http://vseslova.com.ua/word/Синтез_мистецтв-97368u [in Ukrainian].
10. Shabalina, O. (2015). *Tantsiuvalna terapiia yak lanka mizh kulturoiu ta psykholohiieiu liudyny* [Dance therapy as a link between culture and human psychology]. *Rozvytok khudozhno-estetychnoho svitohliadu maibutnikh vchyteliv khoreohrafiї na osnovi intehratyvnoho pidkhodu: kolektyvna monohrafiia / za zah. red. O. V. Martynenko*. Berdiansk: Vydavets Tkachuk O.V. 256 p. [in Ukrainian].
11. Art-es. From real life into the world of art. Virtual exhibition / Encounters between visual and performing arts in festival culture in Europe in the 16th to 18th centuries. URL: <https://www.artes-exhibition.digital/exhibition/>
12. Artistic synthesis. *The Encyclopedia of World Problems & Human Potential* / UIA. Integrative concepts. URL: <http://encyclopedia.uia.org/en/concept/11300830>
13. Brown, S, Dissanayake, E. (2018). The Synthesis of the Arts: From Ceremonial Ritual to «Total Work of Art». *Frontiers in Sociology / Hypothesis and Theory* article (15, May) URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2018.00009/full>
14. Cartwright, M. Sebastiano Serlio (2020). *World History Encyclopedia* (17 November). URL: https://www.worldhistory.org/Sebastiano_Serlio.
15. Yasser, J. (1956). The Variation Form and Synthesis of Arts. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. Published by: Wiley on behalf of The American Society for Aesthetics. Vol. 14. № 3 (Mar.). P. 318–323 (6 pages) URL: https://www.jstor.org/stable/427048?origin=crossref#metadata_info_tab_contents.